

אריה וויסברוט חיפה

הבריחה לפניהם המות

למרחפים. אבל ההורים הבינו יפה-יפה את המצב לאשورو, אפקטי גם הם לא יכולו לתאר לעצם את האימים הצפויים להם במקום זהה. כבר מן הרגע הראשון התעוררנו הבעיות: איפה לבשל? מניין ישיגו מים? מזון? והעיקר — איפה ישתכנו כל היהודים שגורשו לתוכן חורבות בית-החרושת הזה, שהינו כבר עתה, בשעה הראשונה מלא וגדוש יהודים.

ואכן המצב הלק וגעsha מיום יותר וייתר ללא נושא. אנשים שכבו בכל פינה בכל מיבנה ותחת כיפת השמיים. בכל אשר פנו נטלו אותם את רכושים הדל, שהוא ארו' בשקים או בצרורות. עוד האמינו, כי يوم יבוא ויחזרו לבתייהם ועליכם יש לשמור על מעט הרכוש — פרי של חי עמל.

בתחילת הייתה הכניסה והיציאה אל ומן הגטו חופשית, עוד יכולנו לשתף עם הנוצרים, יצאו לעבודה — מי לתחנת הרכבת, לבית-החרושת של סיגריות, לנקיון בעיר או כל עבודה אחרת שנודמנה. בערב חזרנו למקום "מגורינו". כמו כן הוקמו בגטו בתיקפה של קרוק ושל וויסברוט, מאפייה, חנויות, בית חולמים, בית-מרחץ, משאבות-מים, בית-שימוש וכן תמחוי כליל לניצרים ביותר. אך נצרכים היינו כולנו — וכך עמדנו בתור משועות הבוקר ועד לשעות הצהרים, על-מנת לקבל מעט מרך דليل, שהזכיר לי את מי הכביסה של אמא. אבל בראותי בתור למרק צבעוני זה גם את המנהל או את המנהלת קלפר, כשהבידיהם קומקום עשוי קרייסטאל ומצפים למנה שלהם, נשתחה מימי כליל טעמו וצבעו של המرك הזה.

אולם תנאים אלה, "הנוחים" לכוארה לא ארכו זמן רב, עם בוא החורף נהפכו החיים בגטו לגיהינום כפול שבע. צרות,

בימי ילדותי למדתי ב"חדר", בעיר הקטנה קוטנה, שהיה מאחורי בית-המרחץ ליד משחתת העופות. רבים היו המלמדים שלו: משה-מרדכי ז"ל, יהודה נח זנדרג ז"ל, יהיאל ונגנובר ואחרים. במיוחד נחרת בוכרוני ר' יהודה זנדרג, שהצליח להמחיש לנו בצורה חיה ופלسطית את סיפוריו התנ"ך, עד שניצבו חיים לפניו, כאלו אנו עצמנו שותפים היינו למאורעות המופיעים. את יציאת ישראל מצרים חיה עלי כאלו אני עצמי

יוצא מבית-עבדים, יצא את הימ-סוף ונודד לארץ היudeה. אך מובן את יציאת מצרים היזתית בהקץ או בחלום ולא יכולתי לשער, כי יעברו רק שניים מעותות ואחוזה מבשרי יצאה אחרת — לא לארץ החופש והגאולה, כי אם יצאה — גירוש ונישול מהבית, בו גרתי אני והורי — אל ארץ הכליאן, העינויים וההשמדה.

כאשר השליטונות הנאצים בקוטנה הוציאו הפוקדה, כי על היהודים לעזוב את בתיהם ולהתרכז בגטו שהקימו בבית-החרושת לסוכר בדרך לקרושנובייצה, נהפכה כל העיר לבית-משוגעים אחד גדול. יושב, אבדן-עצות, טירוף-דעת וחוסר-מוחא אהזו את הכל. אנשים — הורים לילדים שאך אتمול היו כל-יכולים בעיני ילדיהם התרכזו ברחובות בלי לדעת מה לעשות, כיצד לקדם את פני המזיאות החדשה. כל אחד בקש להציג עגלת להעביר את מעט המטללים למקום הגירוש החדש, כל אחד בקש להיות הראשון בתוך הגטו, שהוקצת ליהודים קוטנה. בהגיענו למקום תפסנו מחסן גדול, שלא היו בו כל מחיצות ולא חלונות ודלתות. אך את הילדים שיעישו המצב החדש. הם התרכזו בכל החדרים, טיפסו על הגגות וירדו

החליטתי ללבת לכפר קלודובה, למשפחה. בדרכי אנו
היהתי לעבור את קוטנה. העיר הייתה מלאה גרמנים, הנה גרמני
אחד רוכב על אופניים ויהודי רץ לפניו ולא הבנתי את פשר
הדבר ואני שוב משם עצמו עצמי כאילו איני רואה אותם. הגעת
לቤת הכנסת שלנו. מסביב שהחכו ילדים נוצרים, ביניהם הכרתי
את בניו של הגרמני הופמן. למזל הרע הם גם הכירו אותו
והתחילהו לרדוֹף אותו בסכינים. לפתע ראיתי נערים נוצרים
שהיו עוד לפני זמן קצר שכינוו בטרם הוקם הגיטו. הם היצלו
אותי מיד בני הופמן הרצחנים, שכני לשעבר הבטיחו להם
להם הרבה נערים יהודים אחרים במקומי. כך נמלתתי מיד
הרוצחים הקטנים.

היהתי "חופשי" להמשיך בדרכי. עברתי ברחובות היהודים,
שהיו כה מוכרים לי, בהם גדרתי, שמחתי ובכיתי. עתה דמתה
מוות מסביב. הכל דם, הכל קפא וגועע. כאילו רוחות רפואיים
השתלטו על רחובותינו ומשכונתינו. היכן נעלמו החיים העשירים,
מלאי מעשה, יוזמה וمرץ? היכן נעלמו היהודים על סחרם,
מלאכם והמקיחו המכר שלהם? מלאך-המוות בדמות הגרמני-
הנאצי חגג את מלא נצחונו, שאפילו האנטישמי האiom ביותר
לא חלים עליו מימי. הבטים, החנויות, בתיה-המלחאה — הכל
הrosis, נחרב ובעלייהם היהודים אינם עוד — בית-קברות, מוות
וכליון מסביב. לא יכולתי לשאת עוד את המראה מסביב.
נמלתתי מכאן כאילו הייתי רדוֹף ע"י מלאך-המוות הבלתי
נראה. יצאת, כאמור, לעבר הכפר קלודובה, לבני משפחתך.

ליד סטניאבקה, שגילה עם הגיטו עמדו יהודים ליד הגדר,
הם הביטו בי אך לא דיברו, כדי לא לעורר את תשומת-ליבם
של הגרמנים עלי. כאן התחיל מצפוני שוב לנקבי, על כי
עוזתי את היקרים לי ביותר את אמא, את אחותי ואת אחיו
ונמלתתי ואותם השארתי לסללם ולצרכותיהם. לעולם לא אוכל
לסלוּח לעצמי את המעשה הזה!

בاهגי עלי לכפר קלודובה היהليل שבת. כאן בכפר החיים
התנהלו עוד כתיקנם, היהודים הלכו לבית-הכנסת לבושים בגדי
שבת. בbatis, על השולחות דלקו נרות שבת ומשפחות יהודיות
סעדו את סעודת-השבת שלהם, כאילו קיים היה עדין העולם של
אתמול. הם לא ידעו את מעלי הגרמנים ואף לא שיערו את
גודל הזועות שהם מכינים גם ליהודי הכפר קלודובה. אך אני
תוֹך בכי מר סיפרתי להם על המציאות האiom, על הרציחות,
הרעב והפחד בה חיים היהודי קוטנה המרוחקים מהם אך כמו
קילומטרים. לשעה קלה הוצאתי אותם מעולם השלוּו עדין, כי
לא ידעו את הצפי שלהם.

למהרת נודע לי בשעת בריחתי מהגיטו נורו למוות כמה
יהודים, ביניהם בנו הצעיר של הסנדLER בוקשטיין ובנו של
ארצביין הוקן (אלטקרינר) וגם כאן לא חדרו הצרות. צור
בקולדובה חייב היהти לצאת לעבודה מטעם הקהילה במקום אחד
מבנה המשפחה אצל התאכסנתי ותמורה זאת קיבלתי מזונות
וממקום לינה. אולם, גם המצב הזה לא ארך זמן רב. באחד הלילות
של שנת 1941 העירה אותי המשטרה הגרמנית והובילה אותי
למחנה עבודה עד שהגעתי לבוכנוואלד, שם השתחררתי.
בבוקר הועברתי עם צעירים אחרים לקולו ושם למחנה עבודה
נובה-מוסטיז ליד פיזנו. מזוז התחלתי לנודוד מחנה עבודה
למחנה עבודה עד שהגעתי למחנה בוכנוואלד, שם השתחררתי.
במחנה זה פגשתי יוצאי קוטנה רבים. על מחנה בוכנוואלד אין
צורך להרבות בדברים, שהרי טעם של מחנות עבודה טעם
רבים מאתנו.

סבל ויסורים לא יתוארו החלו רודפים אותנו זה אחר זה. ראשית
נסגר הגיטו — אין יוצא ואין בא.
רعب הולך וגובר השתרר בגיטו. אנשים נפלו ברחוב
מאפיסת-כהות, כי לא בא אל פיהם אפילו פרוסת לחם יבשה
במשך ימים רבים. התור למטבח הצבורי גדול מיום ולא
יה באפשרותו לענות ולספק את צלחת המرك לכל דושן. ועל
הרעב ללחם נווסף המחלות הרבות עקב הגשמי והשלגמי, שהרי
רבים ישנו תחת כיפת השמיים במשך חודשים אחדים, אך עם בו
החוּרף עשה בהם מג'ה-אויר שמות. אנשים לכו בדלקת-דריאות
ובטיפוס. רבים מתו, ורק בפניהם נפתחו שערי הגיטו. לשאר
תושביו הוא נשאר סגור על מנעול ובריח. גם המ撒ר עם
הנוצרים פסק, הן בגל גועל שעריו הגיטו והן בגל של נוצרים
לא היה עוד במה לסתור.

נכלי לשער שעיל רקע זה התעדדרו מריבות, סיכסוכים
וקטנות. צעקות, בכיניהם מהלומות לא היו בתנאים אלה דבר נדר.
עם זאת יש לציין שלא בכללם פגעה הרעה בצויה חמורה
כל-כך. עוד היו בין תושבי הגיטו, אשר היו בתנאים מעט
טובים יותר. עוד היו בתיה-הקפה של קרוק ושל וויסברוט
פתחים ואנשים ביקרו בהם ושם אכלו לשובע ושטו משקאות
שונים וחשו כי הרעה לא תשים אותם.

אבי שעבד בכפר סוויקי, סנדLER היה שלוח לי עלי-ידי
החלבן שסיפק חלב לסטוצ'ינסקי מעט צורכי אוכל, אך עם הרעת
המצב חדל החלבן לבקר בגיטו.اما היה אובדת עצות, לא
היה לה במה להזין אותנו. אחותי רבקה חלהה בטיפוס ואחי
קלמן שהיה בן שבע ביקש מאמא פרוסת לחם והוא רק את
דמעותיה שזולגו מעיניה ללא הרף יכולת לחתת לנו. אך גם
דמעותיה יבשו, רק אנחותיה גברו, אבל את השמים הן לא
זעזו. היה צער גדול יותר מצערת של אם בראותה את ילדיה
מבקשים לחם והוא חסרת-אונים להושיע!?

החליטתי אני, הבן הגדל לצתת לאבא לכפר ולראות מה
AIRע אצלו.اما, אחוי ואחותי זיל ליוו אוטי לגדר המערבית
שם עברה תעלת הביבוב של הגיטו ודרך יצאתו לעבר השני.
מבחן שמרו גרמנים מזינים בנסך והיו יורדים. ללא אזהרה
בכל מי שניסה לברוח מהגיטו. ואמנם, מspark התרחקתי
מטרים אחדים מגדר הגיטו החלו היהודים יורים אחורי
לא הרף. בכל זאת הצלחתו להגיע אל הכביש הראשי. כאן
החלו רודפים אחרי ה"שקרים" הקטנים בדורשם ממוני כספ
וידו בי אבני. הצלחתו בכל זאת להתחמק מידיהם ולהגיע בדרך
שמובילה לבית-הקברים היהודי. כאן נחתה מעט ושמי פעמי
לעבור הכפר סוויקי. היהודים שרצו בכל מקום, הם התהילו
ברחובות ובכובישים ואיש לא עמד בדרכם. בהיתקל באחד
מהם העמדתי פנים כאילו אני רואה אותה. מלא אימה ופחד
כי ניצב אני לפני חי ושלם. הוא ידע יפה מה מסוכנת הדרך אותה
צrik היהティ לעבור. סיפרתי לו את כל הקורות אותנו, את אמא
את ילדיו, על סיבולותינו וצרכותינו. אבל מנת חלקו של אבא
לא היה טוב משלנו. גם הוא חי כל הזמן מפחד היהודים. הם
הייו מבקרים לעיתים קרובות בכפר ולא ידע מה יהיה גורלו בעוד
שעה. הוא בילה את לילתו באורווה ושם גם אני לנתי אליו
בלילה. למהרת אמר לי אבא לבב אחזר עוד לגיטו.

כך נפלת ההכרעה ולא חזרתי עוד, לא מא שלוי הטובה והיקחה
ונהמנה, לאחותי רבקה ולאחי קלמן, וליתר בני המשפחה וה-
חברים, אתם גדلتני.